

Motion till riksdagen 2021/22:3520

av **Martina Johansson m.fl. (C)**

En rättssäker familjepolitik i tiden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sambor ska kunna avtala om att deras gemensamma bostad ska utgöra samboegendom även om den inte införskaffats för gemensamt bruk och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en analys av hur sambolagens reglering förhåller sig till informella barnäktenskap och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ta bort avgiften för ansökan om skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över regelverket avseende bodelning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett frivilligt register för framtidsfullmakter i det allmännas regi och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av framtidsfullmakter i syfte att säkerställa systemets funktion och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att framtidsfullmakter ska kunna upprättas i digital form och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sambor ska omfattas av föräldraskapspresumtionen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa utredningsskyldigheten för socialnämnden i det fall det finns en faderskapsbekräftelse redan under graviditeten som det inte finns anledning att ifrågasätta och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dokumentation om den genetiska kopplingen till barnet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regelverket för hävande av föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra regelförenklingar för embryodonation av överblivna befruktade ägg och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra villkoren för förlängd förvaring av befruktade ägg efter tio år och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över hur en individuell bedömning i högre grad ska få avgöra om en kvinna kan få genomgå IVF och hur regelverket kring IVF kan göras mer enhetligt och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra lagändringar för att tillåta altruistiskt surrogatmoderskap och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur stöd kan ges till dem som adopterats till Sverige på felaktiga grunder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av hur internationella adoptioner bör organiseras, godkännas, kontrolleras och följas upp samt av behoven av författningsändringar vad gäller arkiv och dokumentation av adoptioner till Sverige och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dokumentation rörande adoptioner och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur stödet till det adopterade barnet ska se ut och vem som ska vara ansvarig för detta och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets rätt till en vårdnadshavare och om att tillsätta en utredning som ser över förutsättningarna att fastställa föräldraskap och vårdnadshavare för barn som tillkommit genom spermadonation, embryodonation eller surrogatmoderskap, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gemensam vårdnad ska utgöra norm och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndighetspost och information ska skickas till båda vårdnadshavarna till ett barn och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över bostadsbidraget för särlevande föräldrar och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med för barnet viktiga vuxna och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på medling för att få väcka talan i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge avseende barn och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ansvaret för kostnaden i de fall frågan om vårdnad, boende eller umgänge tidigare har varit föremål för domstolsprocess och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska ske en samlad översyn av socionomutbildningen och tillkännager detta för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av vilka behörigheter som bör krävas för att fatta olika beslut inom socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om enhetliga metoder och mallar för utredningar som rör barn och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att socialtjänsten i alla kommuner har tillgång till särskild kompetens för barnutredningar och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sekretessbrytande bestämmelser och om möjlighet att i utredningsarbetet tala med referenspersoner och med barnet utan vårdnadshavares samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa metoder för riskbedömningar, ändamålsenliga handlingsplaner och adekvata stödinsatser för att motverka våld och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klargöra rättsläget när anklagelser om våld och övergrepp förs fram i vårdnads-, boende- och umgängesfall och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bedömningen av föräldra- och omsorgsförmåga enligt föräldrabalken och lagen om vård av unga bör harmoniseras och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att psykiskt våld och kränkningar ska påverka bedömningen i mål om vårdnad, boende och umgänge med barn och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klargöra rättsläget när en förälder tar med barnet till ett skyddat boende, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lagreglera insatsen skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa tillståndsplikt för skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen på lämpligt sätt bör reglera att barn ska ha individuella beslut för att vistas på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utveckla kunskapsstöd och föreslå eventuella författningsändringar för att säkerställa barnets individuella rättigheter även under vistelse på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn ska ha rätt till skolgång under vistelse på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en förälder som dödar den andra föräldern automatiskt ska förlora vårdnaden om barnen och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en lagändring för att socialtjänsten ska kunna förordna om insatser för såväl föräldrar som barn utan föräldrarnas samtycke och tillkännager detta för regeringen.

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen för att undanröja hinder för kommunal samverkan kring den sociala barn- och ungdomsvården och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att socialtjänsten i sin stödjande verksamhet måste agera om det föreligger en risk för barns eller andra människors liv och hälsa och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samhällsvård och omhändertagande av barn ska förbättra barnets situation och livsvillkor och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt register över familjehem/boenden som tagit emot placerade barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att de personer som har neuropsykiatriska diagnoser eller andra funktionsnedsättningar får tillgång till stöd och behandling, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att information om skälen för ett omhändertagande och förutsättningarna för att ett omhändertagande av ett barn ska upphöra ska tydliggöras och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en övergripande plan för utveckling av familjehemsomsorgen och stärkt stöd till familjehemsföräldrar och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra lagen beträffande den tidsgräns som stipuleras för när socialtjänsten ska överväga en ansökan om vårdnadsöverflytt och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över samarbetet mellan Statens institutionsstyrelses ungdomshem och socialtjänsten i ungdomarnas eller klienternas hemkommuner samt utreda hur socialtjänstens stöd ska se ut efter att vården enligt LVM, LVU och LSU upphör, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka samarbetet mellan vården, elevhälsan och socialtjänsten för placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över vilka insatser som ska fortsätta att erbjudas efter en vårdnadsöverflytt eller adoption av ett placerat barn och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att skapa ett jämställt försörjningsstöd och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra att krav på aktivering för att få försörjningsstöd gäller båda parter i ett biståndshushåll och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om ett tredje juridiskt kön och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med förslag på hur man kan förändra systemet med gode män, förvaltare och förmyndare och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Lagstiftningen måste på ett bra sätt spegla den verklighet som den är tänkt att reglera. I takt med att samhället förändras måste även lagstiftningen förändras för att inte tappa sin trovärdighet och legitimitet. Inte minst är detta viktigt på rättsområden som berör så gott som alla och där rättsreglerna har stor påverkan på människors dagliga liv. Därför behövs det en modern familjerätt som tar hänsyn till att familjer ser olika ut och som ger människor stor frihet att leva det liv som de själva vill.

Sambors gemensamma bostad

Att leva som sambor är idag den vanligaste formen av parrelation. Sambolagen är tänkt att utgöra en trygghetslagstiftning för de personer som väljer att bo tillsammans, ha gemensamt hushåll och vara ett par utan att gifta sig. Den gemensamma bostaden utgör till stor del navet i ett samboförhållande. Bostaden är ofta föremål för gemensamma investeringar. Det är därför en fördel om båda parterna i ett samboförhållande äger bostaden gemensamt – eller att bostaden åtminstone utgör samboegendom. Detta eftersom båda då har rätt till hälften var av bostadens värde vid en separation eller ett dödsfall. Ett samboförhållande inleds dock ofta genom att paret flyttar ihop i den enes bostad. I det fall det handlar om en fastighet där lånen på fastigheten överstiger 85 procent av fastighetens taxeringsvärde och bägge samborna ska stå på lånet, så måste den som flyttar in köpa en andel av fastigheten, vilket kan få stora skatterättsliga konsekvenser. Med dagens lagstiftning kan detta visserligen lösas genom att halva fastigheten ges i gåva till den andra sambon utan att denne går in som medlåneansvarig, men detta kan leda till problem längre fram. Ofta löses situationen inte alls på förhand med följden att problem uppstår i ett senare skede. Centerpartiet vill därför göra det möjligt att avtala om att egendom som utgör sambors gemensamma bostad, ska vara samboegendom. Detta för att trygga båda parter investeringar och komma undan kravet på att parterna måste ha flyttat till en gemensam bostad för att egendomen ska anses vara samboegendom.

Sambolagen och informella barnäktenskap

Den 1 juli 2020 infördes det nya brottet barnäktenskapsbrott som kriminaliserar s.k. informella äktenskap, det vill säga när något förmår eller tillåter en underårig person att ingå en äktenskapsliknande förbindelse. I propositionen till lagen konstaterades att straffbestämmelsen inte är tillämplig på sådana situationer där ett barn över 15 år med vårdnadshavares samtycke lever i en samborelation. Det innebär en risk att barn över 15 år kan tvingas in i en äktenskapsliknande relation som har formen av ett samboskap. Regeringen bör därför ta initiativ till att analysera hur sambolagens reglering förhåller sig till informella barnäktenskap när det gäller minderåriga sambor.

Bodelning

För många kan ekonomi vara en starkt bidragande orsak till att man stannar i en relation som man egentligen vill lämna. För att minska den ekonomiska kostnaden vid en skilsmässa vill Centerpartiet se över möjligheten att ta bort avgiften för att ansöka om

skilsmässa på 900 kronor. Den sammanflätade ekonomin kan i vissa fall också fortsätta att utgöra ett problem långt efter det att ett förhållande upphört. Vid en skilsmässa ska normalt en bodelning göras. Om parterna inte kommer överens om bodelningen kan en av dem eller båda ansöka hos tingsrätten om att en bodelningsförrättare ska utses. Bodelningsprocessen riskerar, trots att bodelningsförrättare tillsätts, under dessa omständigheter att bli lång och kostsam. En trilskande part kan förhåla processen i flera år. Under tiden kan den andra parten tvingas att leva i ekonomiskt trångmål, ha svårt att få bolån och tvingas lägga mycket tid och energi på att driva bodelningsprocessen framåt. Bodelningskostnaderna täcks inte av rättsskyddet i hemförsäkringen och omfattas inte heller av rättshjälp från staten. Att på olika sätt förhåla och försvåra en bodelning används därför idag i vissa fall som ett sätt att fortsätta utöva makt och kontroll över en tidigare partner. Det är oacceptabelt. Centerpartiet vill därför att regelverket för bodelning ses över. Bodelningsprocesserna måste bli snabbare och effektivare. En utredning bör tillsättas för att exempelvis se över om en bodelningsförrättare ska ges möjlighet att kalla parterna vid vite till bodelningssammanträde, om det bör införas en särskild bestämmelse om stupstocks föreläggande och anslutningsöverklagande i bodelningsprocesser, samt om det bör införas en eventuell begränsning av möjligheterna att föra särskild talan. Det behöver även ses över hur man kan stärka bodelningsförrättarens möjlighet att ta del av bankuppgifter. Vidare finns det anledning att utreda om möjligheterna att få ekonomiskt stöd för processkostnaderna ska ändras, samt hur fördelningen av processkostnaderna ytterligare skulle kunna användas för att effektivisera processen och motverka medveten förhållning av densamma. Regelverket för bodelning måste ses över så att bodelningsprocesserna blir snabbare och effektivare och inte kan förhålas av en trilskande part samt att den som försvårar processen får bära större del av processkostnaden. I samband med att bodelningsprocessen ses över bör man också se över försörjningsskyldigheten.

Frivilliga register för testamenten och framtidsfullmakter i det allmännas regi

Ett testamente ska för att vara giltigt vara skriftligt, egenhändigt undertecknat, och bevittnat av två personer som inte är nära släktingar eller omnämnda i testamentet. Det finns däremot inget krav på registrering av ett testamente, vilket är rimligt eftersom ett testamente måste kunna upprättas rimligt enkelt och skyndsamt. Att testamentet inte registreras kan innebära att det lätt kommer bort eller faller i glömska. Det är allvarligt när ett testamente inte kommer fram och testators yttersta vilja därmed inte kan respekteras. Centerpartiet vill därför att det inrättas ett frivilligt testamentsregister i det allmännas regi. Möjligheten att registrera sitt testamente medför ökad trygghet för testator och kan också förenkla för de efterlevande. Regeringen bör därför, i enlighet med det tillkännagivande som riksdagen också fattade under våren 2019, gå vidare med att presentera förutsättningarna för införandet av ett frivilligt testamentsregister.

Lagen om framtidsfullmakter trädde i kraft 1 juli 2017. Ändå fortsätter det att beskrivas att exempelvis banker i många fall inte accepterar framtidsfullmakter. Detta är givetvis otillfredsställande. Regeringen bör därför ta initiativ till en översyn av systemet med framtidsfullmakter för att säkerställa systemets funktion. Centerpartiet motionerade i samband med att framtidsfullmakter infördes om att sådana ska kunna upprättas i digital form. Detta ser vi fortfarande som aktuellt då det uppstår svårigheter att använda

fullmakterna i vardagen i den allt mer digitala kontakt som sker med exempelvis banken.

Om barns tillblivelse och föräldraskap

När en man och kvinna är gifta och kvinnan föder ett barn presumeras maken vara far till barnet, det vill säga att det tas för givet att maken är far till barnet (faderskaps-presumtion). Under det gångna året har riksdagen också fattat beslut om att utöka presumtionen så att den omfattar alla fall där ett par är gifta/registrerade partners. Om paret istället är sambos krävs det istället för heterosexuella sambopar, att mannen skriftligen erkänner faderskapet, och för homosexuella sambopar att det görs en föräldraskapsutredning. Centerpartiet vill att alla sambor ska omfattas av föräldraskaps-presumtionen. Det är inte rimligt att särbehandla barn som föds inom äktenskap/registrerade partnerskap i förhållande till majoriteten av alla barn som föds, eftersom mer än hälften av alla barn i Sverige idag föds inom andra typer av relationer. Föräldrabalken är därmed fortfarande i stort behov av en revidering för att åstadkomma en tydlig, könsneutral och jämlik lagstiftning.

Centerpartiet vill också att ett föräldraskap ska kunna bekräftas preliminärt redan under graviditeten och sedan bekräftas igen när barnet är fött, så att frågan om föräldraskapet i så många fall som möjligt är klar när barnet föds. Riksdagen har tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen om att överväga införandet av en sådan möjlighet. Att föräldraskapet bekräftas redan före barnets födelse skapar förutsättningar för ett gemensamt och jämställt föräldraskap redan från start, men utgör framför allt en trygghet för barnet. Inte minst kan en möjlighet att bekräfta föräldraskapet redan under graviditeten ha stor betydelse för barnet i en situation där en förälder avlider före, under eller kort tid efter barnets födelse. Vår uppfattning är också att i de fall det finns en faderskapsbekräftelse redan under graviditeten så ska socialnämnden inte ha någon utredningsskyldighet beträffande faderskapet om det inte finns anledning att ifrågasätta att fadern är far till barnet.

Enligt barnkonventionen (artikel 7) har barn, så långt det är möjligt, rätt att få kännedom om sitt ursprung. Centerpartiet värnar barnets rätt till kännedom om sitt genetiska ursprung. Vi anser därmed att den genetiska kopplingen till barnet bör dokumenteras i samtliga fall när det rättsliga föräldraskapet inte överensstämmer med den genetiska kopplingen. Sådan dokumentation bör ges in i samband med den digitala bekräftelsen av föräldraskapet.

I samband med utvidgningen av föräldraskapspresumtionen till att även omfatta samkönade gifta par/registrerade partners, påtalade flera remissinstanser problematiken med hävningar av föräldraskap och att dessa fall skulle kunna komma att bli vanligare om fler föräldraskapspresumtioner infördes. Oron är befogad. Regleringen gällande hävning av föräldraskap är redan i dag otillfredsställande sett till barnets bästa. Efter ändringen av lagstiftningen 2019 kan faderskap hävas om barnet kommit till genom exempelvis insemination i hemmet med donerade spermier, genom assisterad befruktning vid en klinik utomlands som inte är behörig eller vid klinik utomlands med donerade spermier från okänd donator, som barnet inte kommer kunna få ta del av uppgifter om. När föräldraskapspresumtionen nu utökats till att även omfatta samkönade par, kommer fler barn som omfattas av föräldraskapspresumtion att ha kommit till på de sätt som hävningslagstiftningen särskilt pekar ut. Fler barn riskerar därmed att förlora en förälder, och i många fall även en vårdnadshavare. Frågan är

därmed om hävandereglerna ens är förenliga med Europakonventionens artikel 8 om rätten till privat- och familjeliv.

Embryodonation

Centerpartiet välkomnar att embryodonation – det vill säga när en kvinna blir gravid med en donerad äggcell och donerad sperma – nu har blivit tillåtet i Sverige och att hanteringen av befruktade ägg har moderniserats. Embryodonationen ger kvinnan möjlighet att bära och föda ett barn, vilket för många är betydelsefullt. Nuvarande regelverk innebär dock att befruktade ägg, som blivit över i samband med befruktning utanför kroppen, enbart ska få användas om paret eller kvinnan är förälder till minst ett barn sedan tidigare. Det finns ingen anledning att begränsa ett par eller en kvinnas beslut på detta sätt. Centerpartiet anser därför att det ska räcka med att det finns ett skriftligt samtycke från donatorn för att befruktade överblivna ägg ska få användas i ett senare skede.

Från och med den 1 januari 2019 får ett befruktat ägg förvaras fryst i högst tio år istället för fem år. Enligt de nya bestämmelserna kan en förlängd förvaring efter de tio första åren medges om det finns synnerliga skäl. I likhet med Socialstyrelsen anser Centerpartiet inte att det ska krävas synnerliga skäl, utan att det ska räcka med särskilda skäl, för att tillåta förlängd förvaring.

IVF

Regionerna tillämpar idag olika övre åldersgräns för vem som ska få genomgå IVF. Reglerna kring antalet försök som bekostas av regionen skiljer sig också åt. Centerpartiet anser att det behövs ett mer enhetligt regelverk kring förutsättningarna att beviljas IVF-behandling då det är en fråga om jämlik tillgång till vård i hela landet. Möjligheten att få behandling bör ta sin utgångspunkt i en individuell medicinsk bedömning samt i den förberedande bedömningen som görs av den sökandes förmåga att klara av ett föräldraskap.

Altruistiskt surrogatmödraskap

Ett annat tillvägagångssätt för ofrivilligt barnlösa att kunna bli föräldrar är surrogatmoderskap. Metoden är särskilt aktuell för manliga samkönade par och för kvinnor som saknar livmoder, stöter bort foster, eller inte kan genomgå en graviditet. Surrogatmoderskap kan kortfattat beskrivas som att en person lånar ut sin livmoder. Ett provrörsbefruktat ägg planteras in i surrogatmoderns livmoder och utvecklas där under graviditeten. Efter förlossningen tar de tilltänkta föräldrarna hand om barnet. Metoden är inte tillåten i Sverige men i ett flertal EU-länder. Trots att metoden inte är tillåten förekommer surrogatmödraskap även i Sverige genom att svenska par skaffar barn med hjälp av en surrogatmoder i ett annat land eller genom att en svensk surrogatmoder insemineras utomlands. Statens medicinsk-etiska råd (Smer), har tagit ställning för att altruistiskt surrogatmoderskap kan vara en etiskt godtagbar metod under särskilda förutsättningar. Ett altruistiskt surrogatmoderskap innebär att surrogatmodern inte erhåller någon ekonomisk ersättning utan att insatsen har formen av ett ideellt åtagande, ett sätt att kunna hjälpa en närstående att bli förälder. En viktig förutsättning är att

surrogatmoderskapet sker på helt frivillig väg. Centerpartiet delar Smers uppfattning och anser att altruistiskt surrogatmödraskap bör tillåtas i Sverige förutsatt att det finns starka rättsliga garantier för såväl barnet som den födande kvinnans rättigheter. På samma sätt som en kvinna idag kan donera sin livmoder till en annan kvinna, borde det även vara möjligt att upplåta sin livmoder till att bära någon annans barn men behålla livmodern i sin egen kropp. Kvinnor är fullt kapabla att fatta välgrundade beslut över sin egen kropp. Genom att tillåta altruistiskt surrogatmödraskap i Sverige minskar också risken att surrogatarrangemang genomförs i länder där surrogatarrangemanget bygger på att surrogatmodern ersätts ekonomiskt och därmed har sämre förutsättningar att fatta ett självständigt beslut. Centerpartiet vill därför att altruistiskt surrogatmödraskap ska tillåtas i Sverige.

Internationellt adopterade

Sedan 1970-talet har föräldrar kunnat adoptera barn internationellt. Adoptionerna förmedlades precis som idag av föreningar. Föreningarna bildades för att hjälpa föräldrar och barn redan innan svenska myndigheter skapade regelverk runt auktorisationen.

De senaste åren har det uppdagats att adoptioner i vissa länder inte skett på ett korrekt sätt och det finns vuxna personer i Sverige som adopterats utan den biologiska familjens vilja eller vetskap. Idag har vi ett säkrare system som ska motverka att detta sker.

De personer som vill få vetskap om sin bakgrund oavsett om de misstänker att det skett på ett felaktigt sätt eller inte behöver få det stödet. Det finns idag möjlighet till stöd i röttersökningen, men vi behöver även se över om det behövs ett särskilt stöd till de som upptäcker att deras adoption skett på ett felaktigt sätt.

Efter att ett barn adopterats till Sverige är kommunerna ansvariga för att bistå med det stöd som barnet behöver. Det kan vara mer eller mindre stöd, beroende på hur barn och familj mår. Statistiken visar att det är en högre andel av dessa barn som lider av psykisk ohälsa än andra barn i samma ålder. Med tanke på att det är väldigt få adoptioner som idag sker internationellt så minskar kunskap och erfarenhet när det gäller hur stödet ska ske till dessa barn, ungdomar och familjer. Kommunerna är även ansvariga för att hjälpa barnet att få del av sina rättigheter och eventuellt söka sina rötter.

Med det som kommit i ljuset avseende tidigare adoptioner blir det tydligt att det sätt på vilket internationella adoptioner hittills har organiserats inte är optimalt vare sig när det gäller utredningar, beslut, förmedling, rättssäkerhet eller dokumentation. Centerpartiet anser därför att en utredning bör tillsättas för att föreslå hur framtida adoptioner ska organiseras samt eventuella lämpliga författningsändringar vad gäller arkiv och dokumentation kring tidigare och framtida adoptioner.

Det kan fortfarande råda osäkerhet kring vårdsnaden om ett barn som tillkommit genom spermadonation, embryodonation eller surrogatmoderskap. Reglerna kan upplevas som svårbegripliga. Det är viktigt att barnets vårdnadshavare kan fastställas redan under graviditeten och på ett enkelt sätt utifrån fastlagda kriterier. Långa handläggningstider kan medföra att vårdsnaden om barnet är oklar under lång tid. Särskilt i de fall barnet tillkommit utomlands genom surrogatmoderskap eller en kombination av surrogatmoderskap och spermie- eller embryodonation kan barnet helt sakna vårdnadshavare under utredningstiden. Detta försätter barnet i en osäker situation. I en dom från Högsta domstolen från den 13 juni 2019 (mål nr Ö 3462-18) framgår det

att barnet har rätt till en vårdnadshavare och att lagstiftaren bör se över rättsläget på området.

Fler barn föds numera utanför äktenskap än inom äktenskap. Detta har lett till att en majoritet av de barn som föds vid födelseögonblicket bara har en juridisk förälder. Centerpartiet anser att lagen måste förändras för att bättre motsvara rådande familjeförhållanden. Gemensam vårdnad bör utgöra norm för alla barn, inte bara barn till gifta föräldrar. Alla föräldrar bör, oberoende av kön, känna sig fullt ut delaktiga och involverade i sitt barn från start. Därför bör lagen ändras så att huvudregeln är att barn från födseln står under vårdnad av båda föräldrarna. Detta oavsett om föräldrarna är gifta eller bor tillsammans och oavsett om de har en relation eller inte när barnet föds. Nuvarande lagstiftning, som per automatik utesluter fäder som vårdnadshavare i de fall de inte är gifta med modern, är otidsenlig och bristfällig ur ett jämställdhetsperspektiv och är dessutom negativt för barnet. Den nuvarande ordningen signalerar också att föräldrarna inte skulle vara lika viktiga för barnet. Detta måste ändras om lagstiftaren med trovärdighet ska driva linjen om det gemensamma föräldraskapet och barnets rätt till båda sina föräldrar. Centerpartiet vill, mot bakgrund av det ovan anförda, att regeringen tillsätter en utredning som ser över vårdnadshavarskapet för barn och säkerställer att barnets rätt till vårdnadshavare tillgodoses.

Myndighetspost till båda vårdnadshavarna

För att säkerställa insyn bör myndighetspost och meddelanden från exempelvis förskola och skola alltid skickas till båda vårdnadshavarna om de inte delar bostadsadress. Idag skickas sådan post bara till barnets boendeförälder även om båda föräldrarna är vårdnadshavare. Det är inte rimligt att en vårdnadshavare ska vara beroende av att den andra vårdnadshavaren lämnar information. Att myndighetspost, post från hälso- och sjukvård, förskola/skola m.m. kommer båda vårdnadshavarna till del kan också främja en bättre dialog och ett bättre samarbete mellan föräldrarna kring barnet.

Bostads- och underhållsbidrag

Barn ska ha en bra bostad oavsett var de bor. Dagens regler för bostadsbidrag fungerar dåligt i de situationer ett barn bor växelvis. Även den förälder som barnet inte är skriven hos kan få bostadsbidrag förutsatt att barnet bor där under minst 12 dagar per månad. Den skarpa gränsdragningen gör att föräldrar till växelvist bosatta barn riskerar att förlora bostadsbidraget om barnet under en eller ett par månader bor där färre än 12 dagar. Systemet skapar ekonomisk osäkerhet, men leder troligen även till sämre samarbetsklimat mellan föräldrar och minskad frihet för barn. Reglerna för bostadsbidrag när ett barn bor växelvis bör därför ses över för att bättre anpassas till familjers vardag och verklighet.

Barnets rätt till en nära och god kontakt med för barnet viktiga vuxna

Utöver föräldrarna kan barnet ha relationer till andra vuxna som är viktiga för barnet och som står barnet nära. Det kan handla om mor- och farföräldrar eller andra närstående släktingar, familjehemsföräldrar, styvföräldrar, eller om barnets biologiska

föräldrar lever i samkönade relationer. En sådan närstående vuxen kan ha en lika viktig roll i barnets liv som en förälder och därmed fungera som en social förälder för barnet. Barnets vårdnadshavare har idag ansvar för att tillse att barnets behov av umgänge med någon annan som står barnet särskilt nära så långt möjligt tillgodoses. Tyvärr är det inte ovanligt att det uppstår situationer som medför att vårdnadshavaren inte fullföljer sitt ansvar och sätter sin egen vilja framför barnets relation. Socialtjänsten har idag möjlighet att föra talan i mål som rör barnets rätt till umgänge med andra utöver föräldrarna. Sådana mål är mycket ovanliga. Det behövs därför en översyn av lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med en varaktig social förälder. Eventuellt kan talerätten behöva utökas så att inte bara socialtjänsten ges rätt att väcka talan om umgänge mellan barnet och en vuxen närstående. Det är viktigt att barnet har ett stabilt juridiskt skydd för sina relationer och detta oavsett i vilken familjekonstellation barnet växer upp. Barn ska ha rätt till kontakt med vuxna som är eller har varit en viktig del i deras liv.

Vårdnadstvister om barn

Antalet vårdnadsmål (domstolsmål om vårdnad, boende och umgänge för ett barn) har ökat med nästan 50 procent sedan den nya lagstiftningen på området trädde i kraft 2006. Forskning visar att barn som varit föremål för en vårdnadstvist påverkas negativt i sin känslomässiga och sociala utveckling. De löper högre risk att utveckla beteende- och skolproblem och psykisk ohälsa både på kort och lång sikt. Det är därför angeläget att få stopp på den lavinartade ökningen av antalet vårdnadsmål och att samhällets fokus inriktas på att stötta föräldrar i att hitta samförståndslösningar snarare än att slita tvister. Regeringen har under året lagt fram en proposition som innebär att det blir obligatoriskt med ett informationssamtal för att få stämning i vårdnadsmål. Detta är ett steg i rätt riktning, men i likhet med flera remissinstanser ifrågasätter Centerpartiet om införandet av obligatoriska informationssamtal verkligen kommer att minska antalet stämningar i vårdnads-, boende- och umgänges mål (fortsättningsvis vårdnadsmål). Åtgärden är enligt vår mening inte tillräckligt inriktad på konfliktlösning för att ha någon egentlig effekt. Förslaget med informationssamtal är inte heller en beprövad metod. Vi föreslår i stället ett obligatoriskt medlingsförfarande. Detta är ett förfarande som används i flera av våra grannländer, bl.a. Finland, med gott resultat. Det är en beprövad metod som också visat sig kunna hålla tillbaka antalet vårdnadsmål i domstol. Ett obligatoriskt medlingsförfarande bör därför skyndsamt införas även i Sverige.

Det obligatoriska medlingsförfarandet ska präglas av att på ett konstruktivt sätt försöka få föräldrarna att komma fram till lösningar i stället för att passivt motta information. Målsättningen ska vara att lösa de uppkomna problemen genom medling i stället för i domstol. I den finska modellen sker medlingen av en särskilt utbildad jurist ofta bistådd av en barnpsykolog. Att förena två olika yrkeskårers sakkunskap på detta sätt har visat sig framgångsrikt. Genom medlingen ska båda föräldrarna få en objektiv bild av förutsättningarna för processen, tidsramar, kostnader, tänkbara utfall, samt få hjälp att hitta samförståndslösningar. Det är också viktigt att föräldrarna medvetandegörs om de risker som tvister generellt sett medför för barn. Den som står i begrepp att inleda en vårdnadstvist måste på ett tydligare sätt än idag ställas inför frågan om det verkligen är värt att starta en tvist. Båda föräldrarna bör konfronteras med frågan vad det skulle betyda för barnet om de resurser som tvisten kommer att ta i anspråk av föräldern – i form av tid, kraft och pengar – istället skulle satsas på barnet. Om föräldern

konkret ställs inför tanken att valet står mellan att inleda en tvist eller att istället satsa motsvarande resurser på gemensamma upplevelser och aktiviteter med barnet, framstår tvisten ofta som orimlig. Gemensamma minnen och goda upplevelser har ofta också långt större betydelse för barnets relation till föräldern än ett formellt beslut om exempelvis ensam vårdnad.

I de fall som trots allt utmynnar i en vårdnadsprocess är det viktigt att domstolsbeslutet är väl underbyggt och blir bra för barnet. Alla barn, även yngre barn, ska ha rätt att komma till tals och vara delaktiga. Detta gäller inte bara i frågor om vårdnad, boende och umgänge utan i alla frågor som rör barnet. De professionella aktörer som är involverade i processer som rör barn, exempelvis domare, familjerättssekreterare, socialsekreterare och ombud, bör vara väl förtrogna med barns behov och hur barn generellt sett reagerar. För att stärka barnperspektivet bör alla yrkesverksamma som är involverade i processer som rör barn ha genomgått särskild utbildning. Särskilda kunskaper och lämplighet är framför allt viktigt när den professionella aktören ska prata direkt med barnet.

Centerpartiet vill vidare att reglerna om kostnad för vårdnads-, boende- och umgänges mål ses över. Att återkommande väcka talan i ett vårdnads mål kan användas som ett sätt att utöva makt och psykiskt trakassera en före detta partner. Givetvis kan en ny talan grunda sig på nya omständigheter, men inte sällan är återkommande processer snarare ett uttryck för bristande lyhördhet och acceptans av fattade beslut. Vi menar därför att det behövs incitament för att stävja återkommande processer mellan samma parter rörande samma barn. I de fall frågan om vårdnad, boende och umgänge tidigare har varit föremål för domstolsprocess bör huvudregeln därmed vara att den som på nytt stämmer i domstol och förlorar målet ska betala även motpartens rättegångskostnader. Undantag bör göras i de fall medlaren för medlingsförfarandet intygar att förutsättningarna är sådana att en ny domstolsprocess är påkallad. De ordinarie reglerna för rättegångskostnader i vårdnads mål bör då tillämpas.

Socialtjänstens utredningar av barn och ungdomar

Socialtjänstens utredning har ofta stor betydelse för bedömningen i vårdnads- och omhändertagandemål. Det är därför av största vikt att utredningen är saklig och välgjord. Utredaren behöver besitta den kompetens som krävs för att kunna göra en rättvisande bedömning av barnets situation. En utredare som exempelvis genomför ett barnsamtal i ett brottmål har vanligen särskild kompetens för det. Ett liknande krav på särskild kompetens borde även gälla för den utredare som genomför exempelvis ett barnsamtal i ett vårdnads mål eller i ett ärende enligt socialtjänstlagen eller lagen om vård av unga.

Det behövs en bred översyn av socionomutbildningen och dess examensmål, samt av kraven på den kommunala socialtjänstens kompetensutveckling och tillämpning av evidensbaserade metoder. Förslaget om att göra socionom till ett legitimationsyrke bör ingå i en sådan översyn. Att utvidga det behörighetskrav som infördes 2014 kan också vara ett aktuellt alternativ. Konsekvenser för kompetensförsörjningen i glesbygd är ett av många olika perspektiv som behöver beaktas.

Socionomutbildningen är idag en bred utbildning som spänner över hela det sociala verksamhetsfältet. För att säkerställa att medarbetare inom socialtjänsten har rätt kompetens för sitt specifika uppdrag behöver grundutbildningen kompletteras med fördjupnings- och specialistutbildning liknande den specialisering som exempelvis finns

för sjuksköterskor. Viss specialisering/inriktning borde införas redan under grundutbildningen och inkludera praktik eller tjänstgöring. Nyutexaminerade socialtjänsthandläggare behöver stöd och introduktion för att komma in i yrket. Vi ser också behov av att kommunala socialtjänsthandläggare erbjuds regelbunden kompetensutveckling.

Idag finns det, utöver de allmänna råd och den handbok som Socialstyrelsen ger ut, ingen formell mall för hur en socialtjänstutredning ska se ut eller krav på vad den ska innehålla. Tillvägagångssätt och innehåll skiftar därför, liksom kvalitén. För att förbättra utredningarnas kvalitet, saklighet och stringens finns det behov av att införa en enhetlighet när det kommer till utredningsmetod och innehåll för vårdnadsutredningar och andra utredningar som gäller barn. Det är också viktigt att öka och ta tillvara nya rön inom verksamhetsnära forskning i hur man arbetar med utredningar och bedömning av barns situation. En enhetlig och väl utarbetad mall och metod kan på många sätt utgöra en trygghet för utredaren och säkerställa objektiviteten. Med en enhetlig metod blir utredningsarbetet också enklare, effektivare och mindre känslöstyrkt. Att socialtjänstens utredningar har stor betydelse för domstolarnas bedömning framgår av att 97 procent av domstolsavgörandena ligger i linje med utredningens förslag till beslut. Samtidigt konstaterar Ivo att socialtjänstens utredningar – dessa för domstolarna så viktiga vägledande dokument – uppvisar brister i 67 procent av de ärenden Ivo granskat som rör barn. Centerpartiet vill därför tillsätta en utredning av vilka evidensbaserade metoder för socialtjänstens utredningar av barn och unga som finns att tillgå, vilka som används idag och vilka som kan rekommenderas till kommunerna. Utredningen bör även se över hur man kan säkerställa att socialtjänsten i alla kommuner har stabil, tillräcklig och jämlik tillgång till särskild kompetens för utredning av barn och unga.

Många som arbetar med vårdnads- eller barnutredningar vittnar om att utredningsarbetet försvåras av de regler som är satta att skydda integriteten hos de inblandade. Integriteten ska skyddas men reglerna får inte vara sådana att det inte är möjligt att få tillgång till den information som krävs för att bedöma vad som är bäst för barnet. Fler sekretessbrytande bestämmelser behöver därför införas för att säkerställa att de utredningar som görs är fullständiga och väl underbyggda. Barn har en ovillkorlig rätt att komma till tals – antingen direkt eller genom företrädare. Detta gäller även yngre barn. De åsikter som barnet för fram ska beaktas med hänsyn till barnets ålder och mognad. Det gäller i alla utredningar, domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet. Genom en nyligen genomförd lagändring har utredare i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar fått ökade möjligheter att prata med barnet trots att vårdnadshavaren motsätter sig det. Vi vill att socialtjänsten ska kunna tala med barn i alla barnärenden utan krav på vårdnadshavares samtycke och utan att vårdnadshavare är närvarande. Detsamma bör även gälla ifråga om möjligheten att hämta in uppgifter från referenspersoner, exempelvis barnets lärare, förskolepersonal eller tränare. Riksdagen har också riktat ett tillkännagivande till regeringen om att se över frågan om utökade möjligheter för socialnämnden att hämta in uppgifter utan en vårdnadshavares samtycke.

Anklagelser om våld och/eller övergrepp är idag vanligt förekommande i vårdnadsfall. Kriterierna för hur sådana uppgifter ska hanteras och bedömas är dock bristfälliga. Sedan tidigare har behovet av ökad kvalitet och enhetlighet i socialtjänstens utredningar där uppgifter om våld har förts fram uppmärksammas. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har på regeringens uppdrag gjort en kartläggning som visar att det idag inte finns några metoder för riskbedömningar och inte heller ändamålsenliga handlingsplaner eller adekvata stödinsatser för att motverka våld.

Detta är allvarligt och måste snarast åtgärdas. Det finns anledning att påtala att förändringar i lagstiftningen fyller en begränsad funktion om det saknas verktyg för att omsätta lagstiftningen och inriktningen i praktiken.

Centerpartiet har länge också efterfrågat att lagstiftaren på ett tydligare sätt måste klargöra hur bedömningen ska se ut i de fall där anklagelser om våld och övergrepp förs fram i ett vårdnads-, boende- och umgänges mål. Regeringen har nyligen också hörsammat denna begäran och tillsatt en utredning med detta uppdrag. Det är bra, inte minst eftersom det för närvarande pågår flera olika lagstiftningsprocesser som rör våld i nära relation, brott mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck. Det är viktigt att utfallet av dessa olika processer påverkar vårdnadsmålen på ett stringent sätt.

Barnets rätt att slippa våld, missbruk, samt allvarlig psykisk sjukdom eller omsorgsbrister måste alltid värderas högt. Barn ska inte heller behöva bevittna våld mot en omsorgsperson. Centerpartiet har länge drivit på för att barnet i ett sådant läge ska anses vara ett brottsoffer i straffrättslig mening. Riksdagen har glädjande nog nu röstat igenom en sådan lag. Det innebär att den som utsätter barnet för att bevittna våld mot en närstående person också gör sig skyldig till ett brott mot barnet. Detta ska givetvis även ha bäring på frågan om vårdnad, boende och umgänge.

Det är också angeläget att det sker en harmonisering mellan lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och föräldrabalken rörande bedömningen av föräldra- och omsorgsförmåga. Det framstår som märkligt att missförhållanden och risker som kan ligga till grund för omhändertagande av ett barn, eller ett beslut om umgängesbegränsning enligt LVU, inte värderas på samma sätt i ett vårdnads mål.

Även om det i förarbetena till lagstiftningen som rör vårdnad och umgänge med barn talas om att förekomsten av kränkningar också ska påverka bedömningen, så står det klart att psykiskt våld eller kränkningar i praktiken inte påverkar frågan om vårdnad, boende och umgänge med barn. Barn ska inte behöva utstå vare sig våld, psykiskt våld eller kränkningar och Centerpartiet föreslår därför en förändring av detta.

Socialtjänsten i varje kommun ansvarar för att barn som bevittnar våld får det stöd och den hjälp de behöver. I januari 2018 lämnade utredningen *Ett fönster av möjligheter* (SOU 2017:112) förslag om att insatsen skyddat boende både måste definieras och omfattas av särskilda kvalitetskrav och tillståndsplikt. Utredningen föreslog också att skyddat boende lagregleras som en placeringsform både för vuxna och medföljande barn. Regeringen bör gå vidare med utredningens förslag i denna del och det finns även anledning att utreda om skyddade boenden ska vara tillståndspliktig verksamhet för att exempelvis kunna garantera barns rättigheter.

De barn som vistas på skyddat boende behöver få ett eget biståndsbeslut. Idag betraktas de som medföljare till vårdnadshavaren, med konsekvensen att det vanligen saknas både dokumentation, uppföljning och insatser för barnet. Detta måste ändras så att man ser till barnets individuella rättigheter. Socialtjänsten måste också säkerställa att barnets rätt till skola, vård etc. blir tillgodosett för att barn ska kunna få sin rätt till skolgång tillgodosedd även under de svåra omständigheter som det kan innebära att bo i skyddat boende. Det är mycket angeläget att regeringen skyndsamt tar initiativ till att genomföra utredningens förslag.

Om det är klarlagt att en förälder utsatt personer i familjen för våld, trakasserier eller andra kränkningar, ska detta anses som en klar brist i omsorgs- och föräldraförmågan. I de fall det föreligger en framtida risk för våld, hot eller fridskränkningar så ska den person som riskerar att göra sig skyldig till sådana handlingar inte ha del i vårdnaden. I de fall ett umgänge medför risk för våld, hot eller fridskränkningar ska inte heller

umgänge fastställas i dom eller beslut. Eftersom umgänge kan ske på olika sätt – ordinarie umgänge, övervakat umgänge, telefon- eller videosamtalsumgänge, umgänge genom e-post eller brev/kort – kan en form av umgänge anses medföra risker medan en annan form anses riskfritt. Prövningen ska alltid utgå från omständigheterna i det enskilda fallet. Förutsättningen är också alltid att ett umgänge ska vara i enlighet med barnets bästa och att umgänget alltid är till för barnet. Det är barnets intresse och behov av umgänge som ska tillgodoses, inte föräldrarnas. En förälder har inte någon absolut rätt till umgänge med sitt barn. Detta framgår idag av förarbeten men bör även lyftas in i lagtexten.

Utgångspunkten måste alltid vara att våld, övergrepp och omsorgsbrister är en ytterst allvarlig sak, aldrig en privatsak. Anklagelser om våld och övergrepp ska, av respekt både för den som utsatts och den som står anklagad, som huvudregel alltid utredas inom ramen för en brottmålsprocess och inte som en del av ett civilmål mellan enskilda. Samhället måste alltid ikläda sig ett ansvar och agera stringent och kraftfullt i situationer där så allvarliga anklagelser kommer på tal. I de fall anklagelser om våld och övergrepp prövas rättsligt endast inom ramen för en vårdnadsprocess bör lagstiftaren därför tydliggöra att stödet för anklagelserna bör vara av viss styrka. I bedömningen bör vägas in i vilken utsträckning det finns objektivt stöd för anklagelserna, samt när i tiden polisanmälningar eller andra dokumenterade eller bevitnade omständigheter förts fram – om anklagelserna förts fram långt före det att vårdnadstvisterna inleddes eller det i övrigt förelåg splittring mellan parterna. Om den anklagade även varit föremål för anklagelser om våld eller övergrepp mot andra personer bör även detta vägas in i bedömningen. Vidare bör utredningar, undersökningar och samtal med barnet där en förälder eller annan nära anhörig till barnet eller föräldrarna närvarat, tillmätas ett begränsat bevisvärde. Även med beaktande av att det råder fri bevisföring och fri bevisvärdering i svensk rätt, bör det av intyg eller journalanteckningar som ges in i vårdnadstvister också framgå vem som utfärdat intyget eller journalanteckningen och i vilken roll, för att detta över huvud taget ska tillmätas något bevisvärde av betydelse.

Nuvarande lagstiftning innebär att en förälder som dödar den andra föräldern automatiskt blir ensam vårdnadshavare. Detta är oacceptabelt. Lagstiftningen ska istället utformas så att den förälder som dödar den andra föräldern automatiskt förlorar vårdnaden om barnet. Samhället ska då utse en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Det formella förfarandet bör kunna utformas på samma sätt som för de situationer där ett barn, exempelvis till följd av en olycka, förlorar båda sina föräldrar vid samma tillfälle.

Utsatta barn

Kommunens socialtjänst har det yttersta ansvaret för att se till att barn som far illa får det skydd och stöd som de behöver. Tyvärr har socialtjänsten idag allt för få verktyg för att utföra detta uppdrag. Möjligheterna för socialtjänsten att utan föräldrarnas samtycke förordna om insatser före det att ett tvångsomhändertagande är påkallat, är ytterst begränsade. Socialtjänsten kan därför ha svårt att arbeta proaktivt för att avhjälpa brister i hemmiljön och i föräldrarnas omsorgs- och föräldraförmåga. I de fall barnet utsätts för allvarlig risk till följd av sitt eget beteende finns möjlighet att använda sig av så kallat mellantvång som innebär att den unge kan åläggas att genomgå behandlingar och åtgärder utan att vara föremål för vård enligt lagen om vård av unga. Om risken istället beror på brister i hemmiljön eller i föräldrarnas omsorgs- och föräldraförmåga är

socialtjänsten så gott som helt hänvisad till att arbeta med frivilliga insatser förutsatt att situationen inte är så allvarlig att ett tvångsomhändertagande kan komma i fråga. Centerpartiet välkomnar den nya lag som arbetats fram inom ramen för januariavtalet och som ger socialtjänsten rätt att gå in med insatser utan föräldrarnas samtycke i de fall det föreligger misstanke om att barnet utsätts för hedersbrott. Vi anser emellertid att det finns behov av en lagändring som gör det möjligt att besluta om sådana tvingande insatser, såväl för den unge som för föräldrarna, även vid andra risker eller omsorgsbrister.

Det är positivt att riksdagen under det gångna året riktat ett tillkännagivande till regeringen om att även de orosanmälningar som inte leder till utredning ska vara sökbara. Alla hinder för kommuner att samarbeta över kommungränserna kring den sociala barn- och ungdomsvården bör också undanröjas. Det är av yttersta vikt att samarbetet mellan elevhälsan, barn- och ungdomshälsan, primärvården och socialtjänsten stärks. Genom att anlägga ett barnperspektiv kan aktörerna skapa organisations- och samarbetsformer som möjliggör tidig upptäckt av utsatthet. Hinder som idag försvårar sådana samarbeten och informationsutbyten måste ses över till förmån för lagstiftning och riktlinjer som främjar samverkan.

Socialtjänsten har som huvudsaklig uppgift att erbjuda hjälp och stöd. Uppgiften att hjälpa och stödja en enskild person, en förälder eller en familj får dock aldrig vara viktigare än att slå vakt om ett barns eller andra människors liv och hälsa. En socialsekreterare som exempelvis känner till att en person har ett beroende och har körkort, måste anmäla detta till Transportstyrelsen. På samma sätt ska även kännedom om relationsvåld i ett hem där det finns barn alltid leda till att socialtjänsten inleder ett separat barnärende.

En undersökning genomförd av Rädda Barnen hösten 2017 visar att vården av våldsutsatta barn ofta brister. I undersökningen intervjuades enhetschefer inom Barn- och ungdomspsykiatri (bup) i olika delar av Sverige. Flertalet bup-enheter ansåg att de inte kunde erbjuda fullgod behandling för barn som varit utsatta för våld. Endast en tredjedel (36 %) av bup-enheterna tyckte att de kunde erbjuda adekvat stöd och behandling för dessa barn. För att minska risken för otrygghet och ohälsa bland brottsutsatta barn krävs mekanismer för en tidig upptäckt och för ett stärkt stöd till verksamheter som har i uppdrag att behandla barn. En avgörande del kan vara att barn får frågan om våldsutsatthet utan förälders/vårdnadshavares närvaro. Socialstyrelsen har tagit fram en rekommendation om att frågan om våld i nära relationer ska tas upp i alla ärenden inom bup. Myndigheten har också utvecklat en webbutbildning riktad mot anställda inom bup. Detta är ett steg i rätt riktning, men än idag saknar många verksamheter som möter barn den kunskap och kompetens som krävs för att i ett tidigt skede kunna möta barn som riskerar, eller redan har, farit illa. Det finns därför behov av nya riktlinjer och kunskapsstöd i syfte att öka kompetensen bland samtliga yrkesgrupper som arbetar med barn som riskerar att utsättas för våld.

Barn som utsätts för kommersiell sexuell exploatering blir ofta föremål för omhändertagande med placering på låst institution, exempelvis Sis-placering. Detta är ofta en rent kontraproduktiv åtgärd. Det är också stötande att dessa barn, som blivit utsatta för brott, behandlas på samma sätt som barn som begått allvarlig brottslighet. Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att utreda socialtjänstens och psykiatriens insatser för barn som utsätts för kommersiell sexuell exploatering, samt utveckla nya metoder och insatser för målgruppen. Socialstyrelsen bör också få i uppdrag att ta fram föreskrifter

och allmänna råd kring bemötande och stöd åt personer som är offer för prostitution eller andra former av kommersiell sexuell exploatering.

Omhändertagna barn

En grundläggande förutsättning för att ett omhändertagande av ett barn ska anses legitimt är att det faktiskt innebär att samhällsvården förbättrar barnets situation och livsvillkor. Att som barn vara föremål för ett omhändertagande är i sig traumatiskt och påverkar barnet på ett högst ingripande sätt. Forskning visar att omhändertagna barn är överrepresenterade i fråga om framtida risk för missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. Den s.k. Vanvårdsutredningen visade att tvångsvårdsplaceringar historiskt sett ibland har inneburit att barn utsatts för allvarliga övergrepp, i många fall allvarligare än vad som hade varit fallet om barnet hade fått vara kvar i föräldrahemmet. Även idag finns exempel på situationer när barn far illa under en placering. Det finns flera exempel på att barn utsatts för sexuella övergrepp när de befunnit sig på HVB- eller Sis-hem, eller på olika sätt utsatts i ett familjehem som samhället inte gjort en tillfredsställande bakgrundskontroll av. Det finns också exempel på att barn avviker från placeringen, eller tvingas att återkommande byta placering. Detta är helt orimligt. Samhället bär ett mycket tungt ansvar för att nyttan med omhändertagandet uppväger nackdelarna och för att placerade barn får den vård och trygghet som är hela syftet med placeringen. Centerpartiet anser att det bör utgöra ett brott att utsätta barn för vanvård, psykisk misshandel eller försummelse. Detta är närmre beskrivet i vår kommittémotion om barn som brottsoffer. Kriminaliseringen av sådana handlingar är särskilt viktig i de fall gärningen utövats mot ett barn under det att barnet varit föremål för ett omhändertagande från samhällets sida.

Centerpartiet vill att det inrättas ett nationellt register över de personer och boenden som tagit emot placerade barn med uppgift om vilka kommuner som varit uppdragsgivare. Riksdagen har också riktat ett tillkännagivande till regeringen om att inrätta ett nationellt familjehemsregister. Den modell av familjehemsregister som Centerpartiet föreslår innebär att det blir möjligt för kommuner att, inför en placering, inhämta utlåtanden från andra kommuner som tidigare utrett och placerat barn hos familjehemmet eller på vårdinrättningen. Av uppgifterna i registret bör även framgå om familjehemmet/boendet erbjuder sig att ta emot barn med särskilda behov och om det i boendet talas annat språk än svenska.

När ett barn omhändertas på grund av allvarliga brister hos föräldrarna finns alltid en grundläggande strävan att barnet så snabbt som möjligt ska kunna återföras till sin hemmiljö/återförenas med sina föräldrar. Detta är en rimlig utgångspunkt. De allra flesta barn mår långsiktigt bäst av att vara hos sina föräldrar. Det biologiska släktskapet väger ofta tungt och rätten till kännedom om sitt ursprung, liksom rätten till sitt privat- och familjeliv, utgör grundläggande rättigheter även för ett barn. Samhället måste också ha en generös syn på att föräldrar är olika och att även föräldrar måste tillåtas att ha egna svårigheter som inte lättvindigt ska tolkas som att de brister i sin omsorgs- eller föräldraförmåga. Det finns också ett stort behov av att säkerställa att personer som har neuropsykiatriska diagnoser eller andra funktionsnedsättningar får tillgång till stöd och behandling för att på så sätt bättre kunna fungera som förälder. Det bästa är vanligen att med stöd och hjälp se till att ett barn kan bo kvar i sitt föräldrahem. Insatser för att få till en sådan lösning är i de flesta fall att föredra framför att omhänderta ett barn.

Ett barn som har en neuropsykiatrisk diagnos måste också ha rätt att få behandling även i de fall levnadssituationen är rörig eller boendesituationen är preliminär. Det är inte acceptabelt att neka barn med misstänkt eller fastställd neuropsykiatrisk problematik att få behandling med motiveringen att barnet exempelvis är tillfälligt placerat.

I vissa fall är situationen sådan att bristerna i föräldrarnas omsorgs- eller föräldraförmåga är så allvarliga att barnet måste omhändertas. Ibland står det också klart att barnet med stor sannolikhet inte kommer att kunna återföras till sitt föräldrahem. Det handlar om sådana fall där en ändring av omständigheterna som ligger till grund för omhändertagandet framstår som i det närmaste helt utesluten. Om detta är bedömningen bör föräldrarna informeras om det, samt skälen för bedömningen. Huvudregeln är dock alltid att sträva efter att barnet ska kunna återförenas med sina föräldrar. En reell sådan strävan från samhällets sida kräver att det tydligt klargörs både för det omhändertagna barnet, föräldrarna och familjehemmet vad som krävs, och inom vilken tidsram detta ska uppnås, för att en återförening ska kunna ske. Såväl skälen till omhändertagandet, som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra, måste vara begripliga för alla inblandade. Detta är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men skapar också trygghet och förutsägbarhet för både barn och vuxna.

De familjehem som tar ansvar för placerade barn behöver tydligare stöd och utbildning för att kunna bistå barnet eller den unge på bästa sätt. Idag finns vare sig någon enhetlig plan för hur familjehem ska rekryteras och behållas, det finns inte heller någon grundutbildning för familjehem eller någon vidareutbildning med hänsyn till familjehemmens olika uppdrag. MFOF/Socialstyrelsen bör få i uppdrag att tillsammans med familjehemsföreningarna ta fram sådana utbildningar. Det behöver också finnas ett mer vardagligt stöd för familjehem. Kommunerna bör få i uppdrag att i samverkansform utforma ett sådant stöd.

Stödet för familjehemmen behöver förstärkas för att kunna få handling i vardagen. För att det ska vara möjligt behöver Sveriges kommuner forma olika samverkansätt för att kunna bistå familjehemmen med detta.

Det finns situationer där barn inte bott hos sina biologiska föräldrar på flera år och därmed knutit an till en ny familj. Barnet kan då ibland må bättre av att få stanna kvar hos den nya familjen trots att förutsättningarna för omhändertagandet har upphört och en återförening med föräldrarna är möjlig. Givetvis ska barnets bästa då gå före strävan efter återförening. Det är överhuvudtaget angeläget att principen om barnets bästa i alla lägen sätts främst. Centerpartiet fick tillsammans med Moderaterna och Kristdemokraterna riksdagens gehör för att det ska göras en obligatorisk prövning av om en vårdnadsöverflyttning ska ske allra senast efter att ett barn varit placerad i ett och samma familjehem i två år. Om placeringen fortsätter efter två år ska frågan om vårdnadsöverflyttning prövas årligen. Hänsyn ska tas till om ärendet rör ett mycket ungt barn som har levt hela sitt liv i familjehemmet, eller ett äldre barn som levt stor del av sitt liv med sina biologiska föräldrar. Hänsyn bör även tas till de problemen som föranledde omhändertagandet, samt till anknytningen mellan barnet och familjehemmet och anknytningen mellan barnet och de biologiska föräldrarna. Barnets behov måste i alla lägen sättas främst.

I de fall det är ställt bortom rimligt tvivel att de biologiska föräldrarna inte kommer att kunna ta hand om barnet i framtiden, kan även frågan om adoption aktualiseras. Det är viktigt att barn som inte kommer att kunna återförenas med sina biologiska föräldrar får möjlighet att växa upp under klarlagda och stabila villkor. Socialtjänsten ska alltid

ha som utgångspunkt för sitt arbete att stötta föräldrar i sitt föräldraskap och att barn som huvudregel mår bäst av att växa upp med sina biologiska föräldrar. Ingen ska undvika att söka stöd hos socialtjänsten av rädsla för att barnet ska bli bortadopterat. Samtidigt måste barnets bästa alltid gå före föräldrarnas rätt till sitt barn. Riksdagen ställde sig bakom Centerpartiets förslag 2021 och därför finns nu ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning som ser över förutsättningarna och tar fram riktlinjer för i vilka situationer adoption bör övervägas.

I de fall när en placering upphör och barnet återförs till sin biologiska familj är det viktigt att inte samhällets stöd försvinner. Det är viktigt att familjen som helhet får fortsatt stöd och i det fall det behövs, även individuellt stöd. Oavsett om familjen får stöd eller hur stödet ser ut så bör socialtjänsten ges möjlighet att, utan påkallad anledning, följa upp barnets situation och återetablering under den tid som det kan anses motiverat utifrån barnets bästa och omständigheterna i det enskilda fallet.

Ibland är situationen sådan att barnet eller den unge till följd av missbruk, kriminalitet eller psykisk ohälsa behöver ett boende som har befogenheter att använda visst tvång och erbjuda ett mer kvalificerat stöd. Statens institutionsstyrelse (Sis) tillhandahåller sådan vård. Samtidigt som efterfrågan på sådan vård har ökat har det blivit allt tydligare att Sis har svårt att klara av sitt uppdrag. Återkommande har det slagits larm om missförhållanden inom verksamheten. Det har riktats allvarlig kritik både mot användningen av tvångsåtgärder i verksamheten, säkerhetssituationen för personal och intagna, men också mot att flera tungt kriminella ungdomar som dömts till tvångsvård i Sis regi har kunnat fritas. Allvarligast av allt är de övergrepp som flera ungdomar utsatts för när de vårdats inom Sis. Med anledning av detta riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att snarast se över Sis verksamhet. Detta var även ett krav som Centerpartiet sedan tidigare hade fört fram.

Ett nära samarbete mellan skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården och exempelvis familjehemmet där barnet placeras, utgör en förutsättning för ett bra omhändertagande. I vissa kommuner finns särskilda skolinsatser för placerade barn som har visat sig mycket värdefulla för att stötta barnet. Arbetet med att utveckla sådana positiva samarbeten måste fortsätta.

Idag upphör socialtjänstens uppdrag i samband med en vårdnadsöverflytt eller adoption, vilket gör många familjehem tveksamma till att ta över vårdnadsansvaret. Det finns anledning att se över vilka insatser som kan behöva införas för att ytterligare trygga placerade barns utveckling, samt vilka insatser som kan behöva fortsätta att erbjudas även efter en vårdnadsöverflytt eller adoption av ett placerat barn, eller efter att behandling på HVB-hem har avslutats. Vidare bör även utredas hur socialtjänstens stöd ska se ut efter en vårdnadsöverflytt, adoption eller avslutad behandling på HVB-hem.

Jämställt försörjningsstöd

Idag är Sverige ett av de länder i hela Europa med högst skillnad i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda. Lägst är sysselsättningen hos utrikes födda kvinnor. I åldrarna 16 till 64 år är arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden 10 respektive 18 procentenheter lägre än för inrikes födda kvinnor. För kvinnor som fått uppehållstillstånd på grund av anknytning är utmaningen att komma in i samhället ännu större. Personer med långvarigt biståndsberoende löper högre risk att drabbas av försämrad psykisk och fysisk hälsa. Social utsatthet går dessutom ofta i arv mellan föräldrar och barn. Det är därför angeläget att samhället främjar en mer jämställd etablering på

arbetsmarknaden. Centerpartiet vill därför dela upp försörjningsstödet så att det betalas ut med 50 procent vardera till par i samma hushåll. Vi vill även införa krav på aktivering för att få försörjningsstöd. Centerpartiet vill att riktlinjerna till kommunerna ska tydliggöras så att samma krav på aktivering för att få försörjningsstöd ska ställas på de två personer som utgör paret som ansöker om försörjningsstöd förutsatt att inte särskilda skäl föreligger. För att få försörjningsstödet utbetalat ska alltså båda personerna studera svenska, delta i praktik, arbetsträna eller söka jobb.

Inrättandet av ett tredje kön

Det finns människor som varken identifierar sig som man eller kvinna. Det finns all anledning att ta denna för enskilda personer mycket viktiga identitetsfråga på stort allvar. Frågan om att inrätta ett tredje juridiskt kön behöver därför utredas. Den tredje siffran i de fyra sista siffrorna i ett svenskt personnummer indikerar om personen är man eller kvinna. Detta möjliggör statistiska analyser utifrån ett genusperspektiv.

Centerpartiet vill därför utreda förutsättningarna att införa ett tredje juridiskt kön utan att försämra möjligheterna att kunna göra statistiska analyser utifrån ett genusperspektiv.

Gode män

Gode män, förvaltare och förmyndare (fortsättningsvis gode män) utför ett mycket viktigt uppdrag i att hjälpa personer med funktionsnedsättning eller kraftigt försvagat hälsotillstånd, samt i vissa fall barn, att tillvarata sina intressen. En god man har rätt till skäligt arvode, även om uppdraget i realiteten utförs mot en blygsam ersättning då uppdraget av hävd huvudsakligen anses vara ideellt. Arvodet till den gode mannen betalas av huvudmannen eller av kommunen, beroende på huvudmannens ekonomiska situation. Uppdraget kan variera stort både i arbetsbelastning och komplexitet. I en rapport från Riksrevisionen från år 2017 framgår det att verksamheten med gode män, som i så hög grad bygger på ideellt engagemang, är sårbar och riskerar att falla samman och lämna tusentals utsatta människor i sticket. Det är redan idag svårt att rekrytera personer med tillräckliga kvalifikationer till uppdraget. Även tillsynen och kontrollen inför förordnandet av den gode mannen, samt över hur god mansuppdraget utförs, är idag otillräcklig. Det finns heller inget krav på att den gode mannen har en ansvarsförsäkring som täcker uppdraget.

Riksrevisionen har, i likhet med den nyligen framlagda utredningen Gode män och förvaltare – en översyn, SOU 2021:36, (fortsättningsvis benämnd som godmansutredningen) föreslagit att regeringen utser en nationell myndighet som ansvarar för tillsynen, tar fram statistik och samordnar utbildningsinsatser för gode män. Det är något som Centerpartiet har krävt länge och som även Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) vill se. Det skulle också ge möjlighet till en mer övergripande granskning av systemet med gode män, och en bättre möjlighet till likvärdiga och bra utbildningar för gode män, liksom till olika former av stöd till dessa viktiga samhällsbärare. Centerpartiet vill att regeringen i första hand ser över om det verkligen behöver inrättas en ny myndighet som utredningen föreslår, eller om det är möjligt att ge uppdraget till en redan befintlig myndighet med liknande kompetens och uppgifter.

Många av förslagen i godmansutredningen är bra och stärker huvudmannens intressen, bland annat i frågan om att få hjälp med sina personliga angelägenheter. Även förtydligandena om vad som är viktigt att ta hänsyn till i det fall det behövs en anställd god man, är bra. Centerpartiet vill därför att regeringen skyndsamt återkommer med förslag på hur man kan förändra systemet med gode män, förvaltare och förmyndare.

Centerpartiet driver sedan tidigare att en professionalisering av gode män för ensamkommande barn bör införas eftersom det rör sig om en grupp som det krävs särskilda kunskaper att företräda. Det finns även andra grupper som kan ha behov av en professionell god man. I godmansutredningen föreslås att man ska kunna anställa en god man om det är motiverat med hänsyn till uppdragets svårighetsgrad eller det finns särskilda skäl med hänsyn till den enskildes intressen. Centerpartiets instämmer i detta förslag.

Martina Johansson (C)

Ola Johansson (C)

Johan Hedin (C)

Jonny Cato (C)

Linda Modig (C)

Per Schöldberg (C)

Malin Björk (C)

Lars Thomsson (C)

Catarina Deremar (C)